
Розділ VI

Використання цифрових інструментів у професійній діяльності вчителя української мови та літератури, зарубіжної літератури та іноземних мов

Технології ШІ на уроках української мови та літератури для розвитку комунікативних навичок і читацької грамотності учнівства

*Акопян Арміне,
учитель української мови і літератури
комунального закладу «Пісочинський ліцей
Пісочинської селищної ради» Харківської
області, учитель I категорії, старший
учитель
armhakob1311@gmail.com*

Стрімкий розвиток сучасної цивілізації з притаманними йому швидкими змінами технологій, зростанням ролі інформації, розширенням свободи людини ставлять перед Новою українською школою завдання докорінного переосмислення освітньої парадигми, актуалізації змісту освіти та становлення особистості учнів у новому освітньому просторі.

Метою мовно-літературної освітньої галузі, що передбачена Державним стандартом базової середньої освіти [1], є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури. Тобто специфіка викладання української мови як предмета, що засобом слова формує думку, розвиває мислення, тісне поєднання української літератури з іншими видами мистецтва сприяє формуванню ключових компетентностей: комунікативної, інформаційної, соціальної, полікультурної, продуктивної творчої діяльності (креативності), саморозвитку й самоосвіти. На уроках мови й літератури виявляється здатність особистості здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні види діяльності, ефективно розв'язувати відповідні проблеми, які можуть бути умовно названі як «здатність до діяльності»; забезпечують безпосереднє спілкування учнів, що сприяє формуванню комунікативної компетентності, ґрунтуються на навчанні у взаємодії, що передбачає організацію спільної роботи, налагодження контактів задля розв'язання навчальних завдань, взаємонавчання, активацію досвіду безконфліктних відносин.

Актуальною на сьогодні залишається проблема формування комунікативних навичок і навичок читання з розумінням, необхідних для успішного здійснення ефективної комунікації та співпраці з іншими суб'єктами у подальшому житті. Ця проблема поглиблюється через політичну та соціально-економічну ситуацію, що склалася в нашій країні через російську агресію.

Перебування всіх учасників освітнього процесу в постійному психологічному напруженні та в надскладних життєвих обставинах призводить до освітніх утрат і розривів у знаннях здобувачів освіти, тому сучасний учитель має реагувати на нові виклики. Методичні можливості інноваційних педагогічних технологій дають можливість учителю вибирати стратегії, методи й форми навчання, але водночас збільшуються вимоги до педагога, який має стати порадиником для учнів і зобов'язаний перебувати в постійних творчих пошуках, володіти основами психології та вміти використовувати на уроці сучасні технічні засоби навчання.

На уроках української мови й літератури використовуємо такі стратегії:

- інтерактивне навчання – форма організації пізнавальної активності, що створює комфортні умови навчання, за яких учень / учениця відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність;
- особистісно зорієнтоване навчання – організація навчального процесу, що дозволяє вибір педагогічних засобів і темпу навчання, урахуває індивідуальні особистості учнів, рівень розвитку їх здібностей;
- інформаційно-комунікаційні технології, що передбачають проведення уроків із використанням сучасних технологічних засобів, зокрема ІІІ.

Сьогодні вчитель-словесник має володіти інноваційними педагогічними, інформаційно-комунікаційними технологіями, які б сприяли формуванню та розвитку в учнів комунікативних навичок, уміння читати з розумінням і висловлювати власну думку, що є вимогою нашого часу, адже учнівство працює дистанційно вже тривалий час, утрачаючи можливості живого спілкування з однокласниками та вчителями, тому використання цифрових ресурсів, сучасних інструментів і застосунків для навчання в реальному часі набуває важливого значення. Набуття навичок спільної роботи на уроках мови й літератури компенсує негативні впливи дистанції між учнями, розширює освітні можливості уроку, розвиває комунікативні навички, сприяє організації спілкування та співпраці в колективі, підвищує зацікавленість і динамічність навчання.

Розвиваючи особистість у процесі навчання, потрібно поєднувати різні типи навчання: індивідуальний та колективний, діалоговий і контекстний, створювати всі умови для творчої діяльності та застосовувати активні й інтерактивні методи навчання, використовувати інформаційно-комунікаційні технології, які роблять урок цікавим і сучасним. У зв'язку з цим метою педагога є не лише передати учням окреслену програмами та підручниками систему знань, а й підготувати дітей до життя в соціумі. Тому під час організації освітнього процесу намагаюся підвищувати пізнавальний інтерес до читання текстів, художніх творів задля формування в учнів навичок читання з розумінням, реалізації творчої самостійності та вміння обстоювати свою позицію. Отже, інформатизація освіти належить до ключових у процесі оновлення освітнього процесу та його інтеграції у світовий освітній простір.

Один із важливих напрямів розвитку інформатизації освіти – нові комп'ютерні технології, а саме Інтернет-сервіси. Учитель вже не є єдиним джерелом інформації, тому його роль змінюється. Інтернет дає сучасним учням доступ до безкінечної кількості джерел, які потрібно вміти знаходити та критично аналізувати й перевіряти.

Організовуючи освітній процес на платформі Classroom, на уроках мови й літератури використовуємо з учнями інтерактивні віртуальні дошки Lino та Padlet для демонстрації матеріалу, а також для групової роботи. В учнів / учениць є

спільний доступ у режимі редагування з можливістю заповнення фреймів (дошок) інформацією про письменників, героїв твору та художні засоби, можна додати стікери або текст. Разом працюємо з контурною картою, яка додається як фон, що дуже допомагає під час вивчення правопису географічних назв на уроках мови чи вивчення біографії письменника на уроках літератури.

У сучасного педагога має бути сформоване критичне мислення та вміння знаходити шляхи розв'язання проблем у будь-якій ситуації, працювати в команді, бути здатним ухвалювати рішення, активно використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, щоб навчити цього своїх учнів.

У наш час з'являються новітні технології, які істотно розширюють можливості людини, зокрема неодмінною частиною життя вже став Штучний інтелект (ШІ). Інтелектуальні алгоритми використовуються в бізнесі, медицині, транспорті та інших галузях. Великі перспективи має застосування ШІ в освіті, його запровадження в процес навчання та практичну діяльність учителя.

Штучний інтелект поступово входить у різні сфери життя людини, і освіта не є винятком. Для вчителя української мови та літератури новітні інструменти на основі ШІ відкривають широкі можливості в організації освітнього процесу, розвитку критичного мислення та мовленнєвої діяльності учнів. Використання інтелектуальних програм дозволяє зробити уроки інтерактивними, динамічними та максимально наближеними до реальних потреб школярів.

Сучасні ШІ-сервіси допомагають в організації освітнього процесу. Так, за допомогою чат-ботів на кшталт ChatGPT, Copilot чи Perplexity AI учні можуть створювати зразки творів, розробляти діалоги, формувати тези для дискусії. Це не лише розширює їхні пізнавальні можливості, а й розвиває навички аргументації та аналітичного мислення. Програми для автоматичної перевірки текстів, зокрема Grammarly та Language Tool, стають корисними інструментами для вдосконалення мовної грамотності, оскільки дозволяють учням бачити власні помилки й одразу їх виправляти. Завдяки сервісам Quillbot чи DeepLWrite можна виконувати вправи з перефразування текстів, що формує гнучкість мовлення, розвиває відчуття стилю та вміння адаптувати інформацію для різної аудиторії.

Не менш цінними є інструменти розпізнавання мовлення (Google Speech Recognition, Whisper), які можна використовувати для проведення диктантів, перевірки вимови чи розвитку усного мовлення. Вони дають можливість учням/ученицям почути власний голос у текстовому варіанті та порівняти його з нормами літературної вимови. Важливою складовою стає і візуалізація: сервіси DALL·E чи Canva AI допомагають створювати ілюстрації до творів, інфографіку, плакати, що стимулює творчу уяву та формує вміння поєднувати слово і зображення. Для урізноманітнення уроків можна використовувати інтерактивні ігрові платформи Kahoot! чи Quizizz, що на основі ШІ генерують цікаві вікторини та завдання для перевірки знань із літератури й мови.

ШІ-технології дозволяють застосовувати різноманітні види навчальних вправ. Наприклад, під час вправи «Згенеруй і виправ» учні отримують текст, створений ботом, і мають знайти та виправити помилки. У завданні «Факт чи вигадка» школярі аналізують відповіді ШІ та перевіряють їх за науковими джерелами, що привчає до критичного мислення. Цікавими є й «літературні квести», де штучний інтелект пропонує запитання-загадки за змістом творів, а також вправи з емоційного аналізу текстів, які допомагають визначати тональність і настрій художнього слова.

Учні/учениці також із задоволенням створюють візуалізацію персонажів, використовуючи генеративні програми для побудови уявних образів.

Безперечно, використання ШІ має як позитивні, так і негативні сторони. До переваг можна віднести підвищення мотивації учнів, розвиток їхньої креативності, можливість індивідуалізації навчання та доступність інтерактивних матеріалів. Учні охочіше залучаються до процесу, адже мають змогу працювати з інструментами, які їм знайомі й цікаві. Проте слід пам'ятати і про недоліки: інформація, згенерована штучним інтелектом, не завжди є точною, тому потребує ретельної перевірки, а надмірне використання технологій може знизити рівень самостійності школярів. Також є небезпека, що учні будуть сприймати відповіді програм як єдино правильні, не докладаючи власних зусиль до пошуку істини.

Отже, підсумуємо, що сучасні технології, зокрема ШІ, не замінюють учителя, а стають його надійним помічником. Головне завдання педагога полягає в тому, щоб навчити учнівство правильно користуватися сучасними інтелектуальними інструментами, критично осмислювати отриману інформацію та поєднувати можливості новітніх технологій із традиційними методами навчання. Лише за таких умов використання ШІ сприятиме не лише підвищенню якості освіти, а й вихованню відповідального, творчого та критично мислячого покоління.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018.
2. Сингаївський М. В. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 2005.
3. Бех І. В. Інноваційні технології навчання у школі. Київ: Либідь, 2019.
4. Ковальчук І. М. Інформаційно-комунікаційні технології у викладанні української мови та літератури. Харків, 2020.
5. Панченко О. Штучний інтелект в освіті: перспективи та виклики. Київ: Наукова думка, 2022.
6. ChatGPT (OpenAI). URL: <https://chat.openai.com>
7. Grammarly. URL: <https://www.grammarly.com>
8. Language Tool. URL: <https://languagetool.org>
9. Quillbot. URL: <https://quillbot.com>
10. DeepL Write. URL: <https://www.deepl.com/write>
11. Google Speech Recognition. URL: <https://cloud.google.com/speech-to-text>
12. Whisper (OpenAI). URL: <https://openai.com/research/whisper>
13. DALL·E (OpenAI). URL: <https://openai.com/dall-e>
14. CanvaAI. URL: <https://www.canva.com/ai/>
15. Kahoot! URL: <https://kahoot.com/>
16. Quizizz. URL: <https://quizizz.com>
17. Освітній проєкт «На Урок». ChatGPT українською. URL: <https://naurok.com.ua>